

VI. MUZEOGRAFIE, PATRIMONIU, RESTAURARE

LUCRĂRILE DE GRAFICĂ DIN MUZEUL MUNICIPIULUI BUCUREȘTI PRIVITE DIN PERSPECTIVA CONSERVĂRII ȘI RESTAURĂRII

Rodica Antonescu, restaurator grafică

Patrimoniul Muzeului Municipiului București, în bogata sa diversitate, include opere de artă sau piese cu valoare documentară care, prin tehnică și materiale, se pot înscrie în categoria generală a GRAFICII.

Sub aspect valoric, toate aceste piese pe suport papetar, textil sau proteic se încadrează într-o zonă mediană dacă ne raportăm la unele muzee de rang național care au putut beneficia la momentul constituirii de un regim privilegiat de atribuire și achiziții, multe dintre ele chiar în dauna unor muzee mai mici precum al nostru. Cu toate acestea, există o mare cantitate de lucrări de valoare majoră, atât din puncte de vedere artistic cât și documentar. În plus, orice patrimoniu poate dobândi o poziție mai înaltă prin cercetare și valorificare, și în acest sens există preocupări foarte vechi în muzeul nostru. Prin analize detaliate au fost scoase la lumină piese deosebit de interesante, iar printr-o expunere adecvată au fost conferite calități de exemplaritate greu sesizabile anterior unor lucrări de fond comun.

Marea varietate a lucrărilor pe suport papetar, textil sau proteic din muzeu se poate împărți grosso-modo în cele două grupe obișnuite ale graficii de șevalet și de imprimare. Însă în interiorul fiecărei categorii și chiar la granița dintre ele se află o gamă largă de mijloace de expresie plastică sau tehnică ce îngreuiază o sistematizare strictă a întregului.

Avem așadar în acest patrimoniu muzeal gravuri (aqua-forte, aqua-tinta, dăltiță, ac-rece, xilogravură, linogravură etc.), litografii și scrigrafii (simple sau în culori) deosebit de interesante ca piese în sine dar și ca problematici complexe de restaurare. În același capitol enunțat mai sus pot fi enumerate și acele imagini executate cu mijloacele tiparului înalt folosite ca ilustrații ale unor articole din unele reviste de la mijlocul și sfârșitul secolului al XIX-lea. Dar, în intervalul dintre cele două grupe majore amintite mai sus se află gravurile colorate manual cu culori de apă (acuarelă sau guașă).

În cea de-a doua grupă, cea a graficii de șevalet se află piese executate în tehnicile clasice ale desenului (în creion, cărbune ori tușuri), sau ale picturii (în acuarelă, guașă, tempera și ulei). În această grupă există o categorie specială formată din picturile decorative ale manuscriselor sau picturile orientale pe mătase sau pânză.

O altă zonă de graniță este formată de fotografii. Acestea, prin suportul papetar și stratul de emulsie sunt încadrabile domeniului în discuție însă prin tehnica de procesare a imaginii, atât de complexă și variată, formează un câmp separat. Apar și aici zone de interferență precum tehnicile fotografurii ca și fotografiile pictate manual în culori de acuarelă, guașă sau ulei.

Sub aspect tipologic, varietatea specifică a patrimoniului muzeal al municipalității se amplifică pentru necesități de conservare și restaurare prin înglobarea unor categorii relativ străine precum: planurile de arhitectură sau topografice, documentele, hărțile, publicații tipărite, dar și evantaie, cutii și paravane, încadrările originale (passe-partout) ale unor opere de artă, mape și albume de birou sau pentru fotografii etc.

Varietatea tipologică enunțată mai sus se manifestă și în cadrul grupelor standard prin existența unor exemplare „agabaritice” precum pauzele unor picturi murale, stampele japoneze sau miniaturile orientale pe straturi succesive de hârtie divers colorate.

Viața acestor piese, indiferent de valoarea lor, este dependentă de grija cu care sunt înconjurate. Preocupările în acest sens nu au lipsit niciodată însă sub aspectul relației directe cu obiectul cultural se disting două „vârste” ale intervenției.

Există o „vârstă” mai veche în care preocupările de conservare se limitează la confecționarea de mape și anvelope individuale pentru majoritatea pieselor precum și a cutiilor de stocare, așezate în dulapuri de lemn cu sertare ample. Din păcate însă, acele mape sau plicuri sunt executate în cea mai mare parte din hârtie de calitate medie sau inferioară (cu conținut ridicat sau total de pastă mecanică). Cutiile au fost supuse unei intense și adeseori neatente utilizări care a dus la apariția tasărilor, rupturilor și rosăturilor. În această etapă, intervențiile de restaurare au constat în operații de consolidare a unor piese fragile prin dublarea acestora cu o pânză de in (albă sau ...în caroruri!), pe un carton sau chiar un placaj de lemn, și lipirea acestora cu un adeziv polivinilic (mai ales prin anii '60).

Aceste intervenții dovedesc intențiile laudabile ale executantului și prin prezența unor completări ale lacunelor sau retușuri (destul de inabile însă) ale zonelor plastice. Din păcate, materialele utilizate ca și maniera de lucru au fost inadecvate fineții unor piese, iar nocivitatea unor substanțe introduse cu aceste prilejuri s-a făcut simțită cu prisosință în timp, făcând dificilă și chiar imposibilă orice încercare actuală de recuperare a unor lucrări pentru o expunere pertinentă sau o cercetare netrucată de adausuri sau obturări stânjenitoare.

Sub aspect organizatorico-administrativ (deși cu o fundamentare științifică la acea vreme), această „vârstă” veche s-a prezentat astfel: colecțiile muzeale au fost împărțite pe criterii cronologice destul de generoase, și fiecare etapă istorică s-a aflat în custodia unui muzeograf, care avea astfel în grijă o gestiune vastă atât sub raport tipologic cât și numeric.

Intervențiile asupra patrimoniului din anii '60–70 au fost făcute de singurul restaurator din muzeu cu o pregătire „mai amplă, d-na Georgeta Pantelimon, specializată însă doar pe ceramică și materiale arheologice. În lipsa unor restauratori specializați și în alte domenii, domnia sa a făcut, fără îndoială sub presiunea necesității, și acele consolidări de care vorbeam mai sus.

Între momentul pensionării doamnei Pantelimon și apariția unui restaurator specializat în intervenții pe obiecte culturale cu suport papetar în principal au trecut aproape 20 de ani, timp în care muzeul a apelat la serviciile de restaurare ale Bibliotecii Naționale și la cele de expunere ale cooperativei „Decorativa”, cu urmări mai mult sau mai puțin benefice pentru patrimoniul muzeal.

Trecerea spre cea de a doua „vârstă” a debutat prin 1979 și a apărut a se încheia în 1984, odată cu înființarea primului atelier specializat în restaurare grafică. Din păcate însă, în perioada 1986–1989 acesta a funcționat sporadic doar la sfârșit de an) fiindu-i impusă o intensă activitate de „rentabilizare” (cu oarecare efecte benefice asupra lărgirii experienței cu privire la hârtiile și adevizii moderni). Reorganizările de după 1990 au însemnat și readucerea pe un făgaș relativ normal a preocupărilor de restaurare și conservare din domeniul aflat aici în discuție, în primul rând prin reintrarea în funcțiune a atelierului de restaurare grafică și apoi prin pregătirea și atestarea a încă unui specialist în carte veche (1992) urmat relativ recent de angajarea a încă unui restaurator în aceeași specialitate (a cărții vechi și legătoriei).

Aceste aporturi de personal au însemnat în primul rând degrevarea restauratorului de grafică de *toate* sarcinile privitoare la obiectele culturale pe suport papetar (în principal), astfel încât în acest moment majoritatea hârtiilor, planurilor, documentelor, tipăriturilor și cărților au trecut în competența firească a celor pregătiți special în acest sens. Trebuie menționat aici, că diferențele dintre aceste câteva subspecializări constau în chiar diferențele dintre obiectele culturale aferente fiecărui domeniu (în aprofundarea istoricului lor ca obiecte de interes documentar sau estetic, în stăpânirea tehnologiilor și materialelor componente ale acelor obiecte). O altă diferență majoră rezidă în finalitatea intervenției: obiectul cultural este salvat în virtutea informației documentare sau artistice pe care le deține. Uneori aceste două premise sunt concurente, însă de cele mai multe ori primează una dintre trăsături și atunci modalitățile de intervenție se limitează la relevarea aceluși aspect definitoriu. De exemplu, în cazul preponderenței aspectului documentar, salvagardarea se limitează la redarea integrității materiale, utile păstrării informației și unei manevrabilități netensionate. Relația cu un obiect cultural cu valoare prioritar estetică este echivalentă cu o confruntare dintre conținutul material (fizic) al acestuia și cel artistic, așadar o tensiune majoră care trebuie echilibrată de restaurator. În strânsă legătură cu aceste probleme se află modalitățile de valorificare, care în cazul graficii sunt dependente de materialele auxiliare de conservare ce pot favoriza sau disturba o receptare pertinentă.

Prin reorganizarea colecțiilor muzeale pe criteriile științifice ale conservării moderne și încredințarea acestor colecții unor gestionari-conservatori care evoluează înspre o specializare cât mai riguroasă se are în vedere o mai adecvată abordare a problematicii ocrotirii patrimoniului muzeal.

Față de numărul enorm de piese pe suport papetar, textil sau proteic din Muzeul Municipiului București cei trei restauratori specializați sunt evident prea puțini. Un calcul sumar, bazat pe baremul existent în Normele de Restaurare duce cu ușurință la o cifră de circa 27–30 de restauratori încadrabili doar acestui domeniu. Din păcate, anvergura financiară, tehnică și de statut a muzeului nostru nu permite angajarea unui număr atât de mare de specialiști în acest domeniu, deși o încercare de ameliorare a situației ar modifica semnificativ posibilitățile de salvare a acestei categorii de patrimoniu muzeal, copleșitor sub aspect numeric și impresionant sub aspect tipologic și valoric.

Din fericire, de câțiva ani, prin cele câteva proiecte pe termen lung și de înalt profesionalism derulate până în prezent, s-au putut corecta unele neajunsuri cu privire la starea de conservare a unor piese de mare importanță din muzeu și s-au revizuit modalitățile concrete de depozitare, manevrare și expunere a patrimoniului. Au intrat deja în tradiția recentă a muzeului acțiunile concertate de conservare și restaurare: toate piesele destinate expunerii imediat programate sunt aduse pentru orice fel de intervenție în atelierul de restaurare însoțite de fișele de evidență și conservare; toate piesele sunt montate în cartoane sau hârtii neacide, fiind etalate sub protecția anti-UV a unor geamuri (al ramei sau vitrinei); starea pieselor existente în depozit sau expunere este cercetată de conservator sau restaurator cu regularitate, fiind semnalată orice modificare semnificativă de stare; printr-o bună colaborare cu restauratorii, gestionarii-conservatori au dobândit deja un prim nivel de cunoștințe de strictă specialitate care le permite o mai adecvată înțelegere a proceselor de degradare și intervenție specifică.

De altfel, implicarea întregului corp de specialiști ai muzeului în chestiunile legate de conservare mărește șansa de supraviețuire a patrimoniului și în acest sens apreciem că s-a format deja un curent de opinie favorabil, al cărui echilibru trebuie susținut cu orice preț și în special printr-o practică adecvată și exemplară a fiecăruia.

SUMMARY

Graphics of the Museum of the Municipality of Bucharest, from the Point of View of Conservation and Restoration

The paper deals with graphic items in the patrimony of the Municipal Museum of Bucharest. The life of these graphics depends upon the case they are treated with. During the last few years, long term projects were able to improve several restoration problems. The implication of the museum specialists in the problems connected with conservation problems increases the chances of survival of the patrimony objects.